

PERSPEKTIEVEN VOOR DE JAREN TACHTIG?

rond de bisschoppelijke intentieverklaring voor de catechese

Onlangs werd door de Nederlandse bisschoppen de lang verwachte tekst vrijgegeven van de zg. 'intentieverklaring', onder de titel 'Perspectieven voor de catechese in Nederland'¹. Deze verklaring, welke reeds werd aangekondigd in een van de besluiten van de bijzondere synode van 1980, bevat een aantal richtlijnen voor de catechetische ontwikkelingen van de komende jaren. In deze bijdrage vatten wij kort samen wat er t.a. v. schoolcatechese wordt gezegd en formuleren daarbij enkele kritische kanttekeningen.

de verklaring

Na een aantal inleidende opmerkingen over de voorgeschiedenis, een korte schets van de vernieuwingsbewegingen in de zestiger en zeventiger jaren, worden de grenzen van het document afgebakend: de bisschoppen spreken niet direct over de pedagogische en didactische aspecten, maar willen een inhoudelijke beschouwing geven, en catechese zien als een opgave vanuit het geloof. Dit wordt dan vervolgens uitgewerkt naar twee aspecten: het christocentrisch en kerkelijk karakter van de catechese en catechese als heilsdialoog. Na enkele opmerkingen over het catechetisch milieu, gaan de bisschoppen in op de situatie van de schoolcatechese.

schoolcatechese, een vraagstuk apart

Schoolcatechese neemt, aldus de verklaring, in katholiek Nederland een grote plaats in. De problemen van het huidige catechetische milieu worden daar dan ook zeer sterk gevoeld. De bisschoppen verwijzen hier nog eens naar hun *Brief over het katholiek onderwijs van 1977*. Vanwege de pluriforme samenstelling van de huidige schoolbevolking is de katholieke school niet meer zo vanzelfsprekend de plaats, waar het 'woord van God als het ware een natuurlijke voedingsbodem vindt'. Voor schoolmensen wordt het moeilijker om 'de volle rijkdom van dat woord' ter sprake te brengen; er moeten dan ook nieuwe wegen worden gezocht, waarbij niet alleen de methodiek maar soms ook het doel van de catechese in discussie raakt: 'Geen gemakkelijke opgave, maar wel een die nieuwe perspectieven kan openen voor de schoolcatechese'.

De bisschoppen spreken waarderende woorden uit voor alle schoolcatechetische werkers; wel *vertrouwen* ze erop, 'dat ze in staat zijn dat perspectief van de catechetische opgave van de Kerk voor ogen te blijven houden'. De schoolcatechese zou zeker in een aantal situaties moeten leiden tot een 'evangeliserend moment', een eerste confrontatie met de persoon van Jezus van Nazarel. Op de vraag, of het huidige schoolsysteem en de beperkte taak van de school bovenstaand perspectief van de catechese niet in de weg staat, antwoorden de bisschoppen de zorg te delen van hen die de mogelijkheden van de schoolcatechese niet willen overschatten. Maar ze zijn ook van mening, dat deze zorg niet mag omslaan in vaagheid of wankelmoedigheid: 'Als wij ook in schoolverband van catechese willen blijven spreken, mogen wij haar niet van haar diepste dimensie beroven'. De catecheet mag hierbij rekenen op Gods genade, die hem inspireert en sterkt om zijn taak te volbrengen. Ook de ouders zullen rekening moeten houden met de veranderde positie van de katholieke school: met hen zal in de parochies gezocht moeten worden naar wegen om buiten schoolverband verdergaande catechetische mogelijkheden te scheppen.

samen verantwoordelijk

In de intentieverklaring worden nogal wat mensen en instanties genoemd die belanghebbenden zijn in het catechetisch proces: ouders, parochies en scholen, onderwijsgevend en pastores, beroepskatecheten. Vandaar dat de nadruk wordt gelegd op een gezamenlijke verantwoordelijkheid, 'want ieders rol heeft haar eigen betekenis en is in feite onontbeerlijk'. Voor wat de ouders betreft: hun

taak is het de kinderen dagelijks te laten ervaren wat christelijke inspiratie is. Het gezin is het eerste katechetische kader. Van deze eerste verantwoordelijkheid van de ouders is die van de *school* afgeleid. De bisschoppen zijn er zich van bewust dat de katechetische verantwoordelijkheid van de onderwijsgeevenden de afgelopen tientallen jaren sterker dan vroeger aan de dag is getreden: in het basisonderwijs is het in feite de vrouw of man voor de klas die de katechese verzorgt, daarbij gesteund door het werk van de distriktskatecheet. De bisschoppen vragen aan de gedelegeerden voor het katholiek onderwijs in de komende jaren met voorrang aandacht te besteden aan met name de gelovige en spirituele vorming van al deze katecheten. Aan schoolbesturen wordt gevraagd samen met het team verantwoordelijk te zijn voor de opname van een leerplan katechese in het schoolwerkplan en de aanstelling van geschikte katecheten.

Temidden van al deze verschillende verantwoordelijkheden weten de bisschoppen zich het hoogst verantwoordelijk bij het bevorderen, het leiden en koördineren van de katechese. Hun bisschoppelijke opdracht strekt zich uit tot het gehele katechetische veld, óók dat van de schoolkatechese. Aan schoolkatechese mag dus het kerkelijk karakter niet ontnomen worden.

praktische punten

In het licht van bovenstaande perspectieven wordt in enkele punten een aantal concrete lijnen uitgestippeld, waarlangs een gezamenlijk katechetisch beleid zou kunnen worden ontwikkeld. Voor de schoolkatechese relevante punten daarin zijn:

- meer dan vroeger zal de parochie hard en brandpunt van de katechese moeten zijn voor volwassenen, jongeren en kinderen. Aanbevolen wordt daartoe binnen deze geloofsgemeenschappen werkgroepen te vormen, die initiatieven kunnen nemen en koördineren, en het contact kunnen onderhouden met de verschillende katechetische werkers en vormen van katechese;
- vanwege het toenemend belang van volwassenenkatechese, moet de katechese voor kinderen en jeugdigen duidelijker dan voorheen verbonden worden met een katechese die alle levensfasen omvat. Dit houdt in, dat in de jeugdijaren niet alles kan gebeuren, maar dat kinderen en jongeren recht hebben op eigen niveau benaderd te worden. Daartoe zal de toerusting van goede begeleiders worden bevorderd;
- de eigen belangrijke rol van de schoolkatechese in het geheel van de geloofsontwikkeling zal krachtig worden bevorderd. Voor de katechese in het basisonderwijs dient daarom een raamplan te worden voorbereid;
- aan de PABO's zal gevraagd worden voldoende ruimte in te bouwen voor de katechetische scholing van hun studenten. Nascholing en begeleiding van leerkrachten zal niet kunnen worden gemist. -De bisschoppen doen een beroep op loyale samenwerking met het werk van de distriktskatecheet;
- met betrekking tot materiaalontwikkeling hopen de bisschoppen, dat velen zich hiervoor zullen blijven inzetten. Zij willen ertoe bijdragen dat er materiaal verschijnt waaraan zij, op grond van hun eigen verantwoordelijkheid, uitdrukkelijk hun goedkeuring kunnen geven.

Tot slot wijzen de bisschoppen erop, dat ze zich niet met alle haken en ogen hebben kunnen bezighouden. Voor uitvoeriger beschouwingen verwijzen zij naar het *Algemeen Directorium voor de katechese en Catechesi Tradendae*. Zij achten het van groot belang dat alle betrokkenen van deze documenten kennis nemen.

Als bisschoppen geven zij de verzekering te blijven meedenken, in de overtuiging samen de juiste wegen te zullen vinden, gesteund door de woorden van Paulus: 'Aan Hem die door de kracht welke in ons werkt bij machte is oneindig meer te volbrengen dan al wat wij kunnen vragen of bevroeden' (Ef. 3, 20).

enkele kanttekeningen

weinig inspiratief

In een verklaring, waarin perspectieven geboden worden voor de katechese in eigen land, zou men toch verwijzingen mogen verwachten naar recente en belangrijke katechetische publikaties van eigen bodem. Aan deze publikaties ontbreekt het de laatste jaren zeker niet in katechetisch Nederland; maar in de 35 voetnoten wordt daarover met geen woord gerept.

Moet hieruit worden gekonkludeerd dat alleen Romeinse documenten en herderlijke brieven recht van spreken hebben? Of wordt hier een doelbewuste strategie gehanteerd, om Romeinse instanties al bij voorbaat de wind uit de zeilen te nemen?

Wij spreken onze twijfels uit of een dergelijk stukje 'administratie-katechese' voldoende inspiratie en perspectief voor de toekomst biedt. We vrezen dat zo'n verklaring eigenlijk alleen maar de functie van cornervlag heeft.

vernieuwingen afgeremd

Het document maakt een defensieve en apologetische indruk. Niet alleen tussen de regels door, maar soms ook heel direkt, worden vraagtekens gezet achter de resultaten van de vernieuwingsbeweging die de bisschoppen zelf in het midden der zestiger jaren krachtig hebben gestimuleerd. Men doet het voorkomen alsof alles uit de hand is gelopen en dat het hoog tijd wordt orde op zaken te stellen, door een halt toe te roepen aan vernieuwingstendensen, die zich met name ná de zeventiger jaren hebben doorgezet. Wat velen met moeite en zorg hebben opgebouwd wordt weliswaar gewaardeerd, maar het steken van deze loftrumpet gebeurt niet zonder de waarschuwende vinger.

twee denkcircuits

In het document zijn heel duidelijk twee elkaar blokkerende denkcircuits te onderscheiden, hetgeen een groot aantal compromissen *verraadt*. Het ene circuit propageert onomwonden de geschreven traditie en de kerk als hoogste norm, terwijl het andere pogingen doet om de *levende* traditiestroom te benadrukken. Zo wordt open en op de werkelijkheid gerichte taal konsekwent toegedekt met verdichtende uitspraken en gesloten formuleringen van kerkelijke documenten. Daardoor lijkt het, alsof vogels van heel verschillende pluimage zich op de tekst kunnen beroepen. Maar het is de vraag, of deze 'veerkracht' voldoende blijkt, wanneer in de toekomst katechetisch materiaal op basis van deze intentieverklaring zal worden getoetst. Wij vermoeden, dat de schokbrekers dan veel stroever blijken te zijn afgesteld.

eigenheid van schoolkatechese

De bisschoppen beschouwen het als hun primaire taak een inhoudelijke beschouwing van katechese te *geven*. Ze spreken zich niet uit over pedagogische en didaktische aspecten, omdat dat een taak is voor katechetisch deskundigen. In het document wordt katechese omschreven als een opgave vanuit het geloof en de kerk. Wij vragen ons af, of de schoolkatechese hierdoor niet wordt beroofd van haar eigen wetmatigheden, waarin pedagogiek en didaktiek náást theologie evenwaardige partners zijn en de inhoud van de katechese mede bepalen. De school is wezenlijk en in de eerste plaats een maatschappelijke instelling en kan niet meer worden gezien als verlengstuk *van* de kerk; kerkelijke socialisatie is dan ook zeker niet de primaire doelstelling van de schoolkatechese.

Wanneer de bisschoppen er in de toekomst op willen toezien, dat er katechetisch materiaal verschijnt waaraan zij uitdrukkelijk hun goedkeuring kunnen geven, dan lijkt het ons van het grootste belang dat bij een toetsing niet alleen gelet wordt op de theologische inhouden, maar ook op de pedagogische en didaktische kwaliteiten van het materiaal.

de parochie als brandpunt van de katechese

Het is duidelijk, dat de katechese vanuit de parochie in de toekomst krachtig zal worden gestimuleerd. De bisschoppen herkennen zich in de vraag, of de school nog langer als de meest geëigende plaats voor katechese kan worden beschouwd en niet teveel wordt overvraagd. Er wordt een duidelijke keuze

voor het gezin gemaakt als 'eerste katechetisch kader'.

Helaas vraagt men zich geenszins af, of en in hoeverre de parochie en het gezin garant staan voor een goed katechetisch milieu. 'Parochie' betekent in lang niet alle gevallen een levende geloofsgemeenschap, en 'gezin' over andere samenlevingsvormen die zich momenteel ontwikkelen wordt niet gesproken - is zeker geen eenduidig begrip meer, en voor velen niet langer een veilige thuishaven. Men kan zich afvragen, of in dit opzicht een niet veel te zware wissel op gezin en parochie wordt getrokken, waardoor ze op hûn beurt worden overschat.

verantwoordelijkheden

Ouders, pastores, leerkrachten en katecheten hebben in de huidige katechetische structuur eigen verantwoordelijkheden. Gezamenlijk dragen zij de zorg voor de katechese. Dit wordt in de intentieverklaring nog eens uitdrukkelijk onderstreept, en bovendien heel concreet ingevuld. Temidden van al deze verschillende verantwoordelijkheden beschouwen de bisschoppen het als hun taak de 'hoogst verantwoordelijken' te zijn.

Die verantwoordelijkheid wordt ingevuld met de macht van het leraarsambt en in plaats van woorden als 'samen met' en 'dialog' vallen termen als 'goede leiding geven', 'voorwaarden scheppen', 'goedkeuring geven', 'beoordelen'. Wij hebben de indruk dat dit in feite hun antwoord is op de vele vragen en onzekerheden die de vernieuwingsbewegingen in de katechese met zich hebben meegebracht: het schip is uit de koers geslagen en het roer moet steviger in handen worden genomen. We vrezen dat hiermee aan de decentraliserende tendensen een halt zal worden toegeeroepen, en dat we opnieuw worden gekonfronteerd met een sterk piramidaal en hiërarchisch opgebouwd verantwoordelijkheidsmodel. Het behoeft weinig betoog, dat een dergelijk denkmodel menig katechetisch werker koude rillingen zal bezorgen. Zouden het ook niet de katecheten kunnen zijn die bisschoppen kunnen leiden op het terrein van de katechese?

tenslotte

De praktijk wijst uit, dat katechetische documenten als het *Algemeen Directorium* en *Catechesi Tradendae* in feite weinig of geen invloed hebben gehad op de concrete ontwikkelingen in het veld. Deze konstatering doet geen afbreuk aan de goede bedoelingen en inhoud van deze documenten, maar stelt wel de relatieve waarde van de praktische bruikbaarheid ervan vast.

We hebben het vermoeden, dat de intentieverklaring eenzelfde lot is beschoren als alle andere soortgelijke documenten. Maar wellicht kan een concreet uitgewerkt activiteitenplan dat de bisschoppen voornemens zijn uit te (laten?) werken op basis van de in de intentieverklaring uitgezette beleidslijnen, de ogen openen voor de werkelijkheid van alledag, waarin katechese gebeurt.

VOETNOOT

1 . De tekst is te bestellen bij het secretariaat van de Nederlandse Kerkprovincie, Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT, tel. 030334244. Prijs f 2,50.
2,50.